

ДУХОВІ ІНСТРУМЕНТИ У МУЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ САНКТ-ПЕТЕРБУРГА 20–30-х РОКІВ ХVIII СТОЛІТТЯ

(за матеріалами газети «Санкт-Петербурзькі відомості»)

- A** Вивчаються духові інструменти у музичній культурі Санкт-Петербурга ХVIII століття. До розгляду взято початковий етап існування міста – 1720–1730-ті рр. У той час місто, офіційно засноване у 1703 році, вже мало статус столиці Російської імперії, однак його будівництво ще тривало. Це позначилося на стані виконавської культури, із поступовим переходом від військово-церемоніальної до світської двірцево-концертної музики. Огляд розвитку духових інструментів зроблено за матеріалами газети «Санкт-Петербурзькі відомості». Цитуються і коментуються описи святкових і траурних церемоній, у яких брали участь духові та ударні інструменти. Надаються описи камерних придворних концертів. Подаються і коментуються прізвища придворних музикантів-духовиків, що вказувалися у тогочасних списках (реєстри 1731 та 1736 рр.).

Ключові слова: музична культура Санкт-Петербурга; ХVIII століття; духові інструменти; церемоніал; гофмузика; світська інструментальна музика

- S** *Horbal Yaroslav. Wind instruments in the musical culture of St. Petersburg in the 1720s and 1730s (based on the materials of the St. Petersburg Gazette newspaper).*

The article studies wind instruments in the musical culture of St. Petersburg. The initial stage of the city's existence was taken into consideration – the 1720s and 1730s. At that time, the city, officially founded in 1703, already had the status of the capital of the Russian Empire, but its construction was still ongoing. This affected the state of performing culture, with a gradual transition from military ceremonial to secular palace and concert music.

This transition is clearly evident in the 1720s and 1730s. This is due to a change in the preferences of Russian emperors. Peter I, who was on the throne until 1727, preferred military affairs, so during his reign military-musical ceremony was more developed. Anna Ioanovna (1730–1740) preferred palace entertainment, so during her tenure on the throne began the development of secular court music. Wind instruments from military chapels partly passed into secular music, partly into the music of court ceremonies (so-called «hoff-music»), which was largely close to military music.

An overview of the development of wind instruments in the musical culture of St. Petersburg is based on the materials of the newspaper «St. Petersburg Gazette», which was published in 1728. Descriptions of festive and mourning ceremonies in which wind and percussion instruments took part are quoted and commented on. Descriptions of chamber court concerts are provided. The names of court musicians-wind instruments, which were indicated in the lists of court musicians of that time, in the registers of 1731 and 1736, in particular, are given and commented.

The study of wind instruments in the musical culture of St. Petersburg in the 1720s and 1730s showed their important role in the life of the city, in military and court ceremonies and in the formation of the tradition of secular music making.

Key words: musical culture of St. Petersburg; XVIII century; wind instruments; ceremonial; hoff-music; secular instrumental music

Горбаль Ярослав Миколайович, професор кафедри музичного мистецтва, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, заслужений діяч мистецтв України, Україна

Horbal Yaroslav, Professor of the Department of Musical Arts, Hetman Petro Sahaidachnyi National Army Academy, Honored Art Worker of Ukraine, Ukraine

E-mail: yaroslavgorbal@gmail.com

Актуальність проблеми. Будівництво Санкт-Петербурга розпочалося у 1703 році заснуванням на одному з островів Фінської затоки укріпленої фортеці і собору на честь святих Петра і Павла. Нове місто невдовзі стало столицею Московського царства, а з 1721 року – Російської імперії. Перебування у Петербурзі перших осіб держави, перенесення імператорського двору вимагало розвитку інфраструктури та організації придворного побуту. Велике значення надавалося розвитку придворної музичної культури, що у ХVIII столітті відбувалося за європейським зразком. Театральні вистави, музичні концерти у

палацах і просто неба, де виконувалися твори італійських і німецьких композиторів, вимагали певних виконавських складів та участі професійно підготовлених музикантів. До складу інструментальних капел входили духові інструменти, тому до Санкт-Петербурга запрошувалися музиканти-духовики – флейтисти, гобоїсти, фаготисти, валторністи. Документальні джерела того періоду надають можливість встановити кількісний склад музикантів духової групи і дізнатися про деякі прізвища цих виконавців.

На початках будівництва міста, у розпал російсько-шведської війни 1700–1721 років, у місті перебували військові

полки, до складу яких входили військові музиканти – трубачі і літавристи. Окремі свідчення про духові інструменти та їхнє поширення у придворній музичній культурі, у військових полках і міському побуті, а також про виконавців-духовиків трапляються на сторінках тогочасної петербурзької преси.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Питання про значення духових інструментів у музичній культурі новоствореної столиці Російської імперії, в офіційних церемоніалах і придворному житті в існуючих наукових працях спеціально не порушувалися, тому ця проблема дотепер є фактично недослідженою. Автори праць дотичної проблематики торкалися ширшого контексту, наприклад, вивчення придворного музичного побуту, придворних церемоній і театрално-видовищного життя російської столиці та російського імператорського двору у XVIII столітті [1; 6] та за часів окремих імператорів, зокрема Анни Іоанівни (1730–1740) [8; 9], у яких поодинокі відомості про духові інструменти губляться на тлі широкого загального огляду культурних подій; дослідження придворного оркестру XVIII століття [2] та його музикантів [7], серед яких були не тільки виконавці на духових інструментах, тощо. У публікаціях авторів XVIII століття про тогочасне музичне життя у столиці Російської імперії і про придворний музичний побут (Я. Штелін), про духові інструменти та виконавців-духовиків також йдеться вельми побіжно [12].

Отже, питання про роль та значення духових інструментів у музичній культурі Санкт-Петербурга на початках існування цього міста залишається недостатньо вивченим і потребує додаткової уваги. Головним джерелом інформації обрано тогочасну періодичну пресу, у якій висвітлювалися різноманітні події культурного життя [3].

Метою статті є огляд випусків газети «Санкт-Петербурзькі відомості» за 20–30-ті роки XVIII століття та виявлення у них записів, пов'язаних із духовими музичними інструментами й виконавцями-духовиками для встановлення ролі і значення цих інструментів у музичній культурі столиці Російської імперії вказаного часу.

Викладення основного матеріалу. Газету «Санкт-Петербурзькі відомості» почали видавати у Петербурзі у 1728 році. Видавником стала щойно заснована Російська Академія наук (1724), редактором був призначений президент Академії наук Герард Фрідріх Міллер. Газета виходила двічі на тиждень, російською та німецькою мовами; німецькомовна версія мала назву «St. Petersburgische Zeitung» і розміщала ті самі матеріали у розширеній або скороченій редакції. Газета «Санкт-Петербурзькі відомості» стала наступницею газети «Відомості», що поперемінно виходила у Москві та Санкт-Петербурзі протягом 1702–1727 років. До 1742 року вона мала «Примітки», у який публікувалися матеріали, що не ввійшли у випуски газети. Пізніше стали окремо видавати збірники з найцікавішими статтями [11].

Майже до кінця XVIII століття газета «Санкт-Петербурзькі відомості» була чи не єдиним періодичним виданням сто-

лиці Російської імперії, а надалі, з появою інших газет, не втратила свого авторитету і популярності. Серед публікацій траплялися статті про музику і музикантів, повідомлення про концерти і музичні уроки, пропозиції купівлі й продажу музичних інструментів тощо. Із цих повідомлень можна сформувавши уяву про музичну культуру Санкт-Петербурга XVIII століття, зокрема – про духові інструменти та музикантів-духовиків. І ті, й інші пригадуються доволі часто і в різних контекстах.

Перші згадки духових інструментів трапляються вже у примірниках газети за 1728 рік. Усі вони містяться у повідомленнях немусичного характеру і пов'язані із військовими подіями або ритуальним церемоніалом. Так, у № 40 від 18 травня (тут і далі дати вказано за юліанським календарем (т. зв. «старим стилем») розміщена реляція про перемогу російської армії у черговій битві російської-персидської війни 1726–1728 років. Вказано, зокрема, про трофеї російського війська: разом зі зброєю було взято «литавр медных болших пары 2, труб медных болших 2, малых 3 (тут і далі збережено орфографію джерела)» [5, с. 10]. У той час литаври із трубами були інструментами т. зв. «гвардійської музики», тобто гвардійських полків, які використовувалися для особистої охорони Петра I. Звучання цих інструментів супроводжувало виходи імператора, тому взяття їх як трофею було надзвичайно престижною подією.

У № 93 від 19 листопада того ж року повідомлялося про поховання за православним обрядом доньки Петра I цесарівни Анни Петрівни (1708–1728), яка померла за півроку до того у Голштинії і напередодні смерті, що настала після важких пологів, висловила бажання бути похованою у Петропавлівському соборі Санкт-Петербурга поруч із моголою свого батька. У повідомленні зазначалося, що у похоронній процесії з кожної сторони йшло «шесть полков в четыре шеренги, которые телу с уклонением знамен при играни музыки и барабанном бою честь отдавали» [там само, с. 11]. Окремо вказувалося на траурні прикраси музичних інструментів: «барабаны были обшиты черным сукном, а габои обвиты флорами» [там само, с. 11]. Це допомагало уявити загальну «картинку» погребальної процесії. Полки, вочевидь, були гвардійськими.

У № 103 від 24 грудня 1728 року повідомляється про погребіння ще однієї відомої людини – генерал-адмірала російського флоту, військового сподвижника Петра I Федора Апраксіна (1661–1728). На чолі траурної процесії йшли «трубачи, политаврщики в чёрном уборе и с чёрными чехлами, а у полковых музикантов, які слідували далі разом із полками, «барабаны покрыты чёрным сукном, а габоистам даны флеры на их инструменты» [там само, с. 11]. Усі згадувані духові та ударні інструменти належали гвардійським полкам, деякі з них були військовими трофеями, а виконувана музика мала ритуально-сигнальні функції, що для епохи Петра I було цілком природним явищем.

Аналогічні повідомлення публікуються у номерах газети за наступний, 1729 рік. У № 9 від 28 січня дається детальний опис церемонії поховання 14-річної сестри тогочасного російського імператора Петра II княжни Наталії Олексіївни (1714–1728). У церемонії брали участь «литаврщики и трубачи, которых было в трёх хорах трубачьих тридцать шесть, и литаврщиков трое» [там само, с. 12]. У цьому повідомленні уточнено склади тогочасних полкових капел – 12 трубачів та один литаврист на кожен полк, а самі капели названо «трубними хорами».

Наступний церемоніал, тепер уже урочисто-святковий, описано у № 87 від 1 листопада 1729 року. Це святкування народження французького дофіна Луї Фердинанда (1729–1765), яке zorganizувач Жозеф-Никола Деліль – французький астроном, професор Академії наук у Санкт-Петербурзі. Свято відбувалося в академічних палатах, де у «великій салі» було призначено банкет і «знатнейшие особы встречены были при игрании на трубах и битии на литаврах» [там само, с. 14], а під час самого банкету «2 хора музыкантов преизрядные концерты играли... а за здравие пили при игрании на трубах и битии на литаврах» [там само, с. 14]. У цьому повідомленні йдеться не лише про церемоніальну функцію застосування духових інструментів. Крім урочистих фанфар, на святкуванні звучала світська інструментальна музика, адже замовником святкування був європеєць, який розбирався у тонкощах музичного етикету. Виконувану музику названо «концертами», а виконавців – «двома хорами музыкантів». Основу цих «хорів» склали інструменти струнної групи, однак за тогочасними європейськими традиціями колективного оркестрового музикування мали бути наявними і духові інструменти.

Точні відомості про наявність духових інструментів у тогочасному придворному оркестрі надають списки «двірцевих» музыкантів Санкт-Петербурга 20–30-х років XVIII століття. У них поряд із трубачами і литавристами трапляються виконавці на інших духових інструментах – гобоїсти, фаготисти і валторністи. Так, наприклад, у штаті придворних музыкантів за 1731 рік вказані гобоїсти Крістіан Фридрих *Деберт* (Döbert) і Каспер *Кугерт* (Кучерт), фаготисти *Фрідріх* та Йоганн Християн *Глотш* (Glötsch) [10, с. 16]. До складу світських інструментальних капел («хорів музыкантів»), які брали участь у виконанні «концертів» із приводу народження французького дофіна, мали входити саме гобої і фаготи, а також, почасти, валторни. Виходячи зі штату, саме так і було.

Усі інші інструменти духової та ударної групи мали суто церемоніальні функції, тому штат виконавців мав бути більшим. І насправді, у списку гофмузыкантів за 1736 рік вказано 12 осіб – це трубачі Якоб та Фрідріх *Венкштерн* (Wengstern), Готфрід *Боріціус* (Boritius), Григорій *Мазур*, валторністи Антон *Шмит*, Матиас *Валковський*, Йозеф *Китель*, Яган (Йоганн) *Покорний*, литавристи Яган (Йоганн) *Карл* і Андреас *Вінтер*, арап Федір (Цезар) *Іванов*, Петр *Іванов* [7, с. 426]. Практично всі вони були іноземцями,

що приїхали у столицю Російської імперії з-за кордону з метою працевлаштування. У документах вони зазначені як музыканти «цесарської нації» (тобто ті, що приїхали з Австрії, зокрема це Й. Китель і Г. Мазур), «шведської нації» (Ф. Венкштерн), «саксонської нації» (К. Кугерт), «пруської нації» (Й. Вінтер), «бранденбурзької нації» (Г. Боріціус), «богемської нації» (Я. Покорний). Навіть литаврщика Ф. Іванова не можна назвати московітом, бо його «було вивезено зі Швеції генерал-фельдцехмейстером Брюсом у 1721 році» [там само, с. 429]. Придворних музыкантів-духовиків російського походження у той час ще не існувало. Система учнівства, яка полягала у навчанні обдарованої молоді у відомих і досвідчених музыкантів, виникла дещо пізніше, у середині XVIII століття.

У одному з перших номерів газети за 1730 рік (№ 17 від 26 лютого) знову вміщено повідомлення про траурну церемонію – поховання юного російського імператора Петра II (1715–1730), який раптово помер від віспи. Вказано, що у погребальній процесії брали участь «четыре хора трубачей и литаврщиков, всех 48 человек на четыре части разделённые, а позади каждых 12 трубачей шли по 2 литаврщика в долгих епанчах» [5, с. 15].

Отже, остання земна хода імператора відбувалася під траурний супровід 56 музыкантів, і це є найбільша кількість з усіх описаних до того церемоній.

Два наступні повідомлення пов'язані зі святковими подіями – коронацією імператриці Анни Іоанівни (№ 34 від 27 квітня) та тезоіменитством її сестри царівни Параскеви Іоанівни (№ 84 від 15 жовтня). Коронацію нової імператриці, що відбувалася «при битии на литаврах и игрании на трубах» [5, с. 16], супроводжували придворні гофмузыканти, тоді як в урочистостях на честь Параскеви Іоанівни брали участь міські трубачі і литавристи – «зелёный мещанский караул и синий мещанский корпус» [там само, с. 16]. Однак за видовищністю друга церемонія була не гіршою за першу: «Музыканты от обоих корпусов шли при сём случае в преизрядной параде, понеже мещанские литавры с одной стороны Ея Императорского Величества всевысочайшим вензельным именем, а с другой стороны градским гербом и годовым числом 1730, также и трубы белыми тафтяными знамёнами украшены были, из которых на тех, которые при мещанском карауле были, градский герб, а на сих, которые при синем мещанском корпусе были, фортуна на шаре стоящая, на котором градский герб с держащими в руках над главою сими словами: Виват Анна Иоанновна изображены были» [там само, с. 16].

З опису церемонії тезоіменитства Параскеви Іоанівни стає зрозумілим, що в Санкт-Петербурзі до 1730 року сформувалася гільдія міських трубачів.

Із розвитком духового виконавства виникла потреба у забезпеченні музыкантів якісними інструментами. У німецькомовному випуску газети за № 84 від 20 жовтня 1735 року розміщене повідомлення, яке частково покриває цю потребу. У ньому йдеться про наявність таких інструмен-

тів: «У Томаса Сендера, недавно приехавшого из Англии и живущего в Большой Морской у Ивана Ивановича Дурново, есть хорошие английские, им самим сделанные трубы/ Trompeten и валторны/Wail-Hömer» [там само, с. 23]. Тож, у Санкт-Петербург на заробітки вслід за музикантами-виконавцями поступово потягнулися майстри з виготовлення музичних інструментів.

У № 61 від 29 липня 1736 року подається реєстр армійського обмундирування на 1735 рік, у якому зазначаються військові інструменти. Кількість інструментів є вражаючою, а духові інструменти названі «музикою». Спочатку йдеться про ударні, із описом додаткових елементів (кришок, ременів, пряжок тощо), потрібних у військових походах: «Литавр медных с убором 6. На них завесов 6. К литаврам на дело крышек кож 66. Ремней с пряжки железными и с подушки кожаными 66. Кож боевых 84» [там само, с. 24]. Далі йде опис духових, де вказані лише самі інструменти: «Музыки. Труб медных 180. Валторн медных 180. Гобоев 708. Флейт 102» [там само, с. 24]. Далі – знов про ударні: «Барабанов медных с полковыми гербы драгунских 258. Барабанов медных с полковыми гербы салдацких 648... Намётов барабанных 84. Кож барабанных 15078. Стрел (струн) барабанных пучков 15078» [там само, с. 24]. Тож, на армійському балансі перебував вражаючий арсенал духових та ударних інструментів, частина з яких були військовими трофеями (наприклад, гобої).

Як відомо, під час битви військові музиканти зі своїми інструментами відігравали важливу роль, яка полягала в організації дії великих військових корпусів. Музиканти сигналізували про наступ чи відхід, перемогу або поразку, а після битв брали участь у різних військових церемоніалах, у святкуваннях перемог тощо. Із цього повідомлення дізнаємося про склад інструментів тогочасних військових капел, де були наявними флейти і гобої (з'явилися внаслідок російсько-шведської війни 1700–1721 рр.), труби і валторни, барабани і литаври. Для діючої армії вони були своєрідною музичною зброєю, а військові музиканти мали бути гарно підготовленими виконавцями, добре обізнаними у цій вельми специфічній музиці.

Деталі до цієї «зброї», яка потребувала правильного зберігання і, в разі необхідності, ремонту, мали виготовляти і поставляти структурні підрозділи Адміралтейства. Як слідує з повідомлення у № 88 від 4 листопада, «в Адміралтействе надлежит заготовить разных материалов, а именно... струн барабанных 290 пучков, кож барабанных 92» [там само, с. 25].

Починаючи з наступного 1737 року, основна маса повідомлень про духові інструменти та про події, у яких вони брали участь, переміщується з військової галузі на світську. Це пов'язане з політикою та смаками імператриці Анна Іоанівни, яка не дуже розбиралася у військових справах і не дуже їх любила, проте надавала особисту перевагу усіляким світським розвагам [8].

У газеті за № 6 від 20 січня 1737 року повідомляється про святкування річниці вшестя Анна Іоанівни на російський імператорський престол. Вказано, що після привітань та урочистої літургії «о полудни изволила Ея Императорское Величество при вокальной и инструментальной музыке кушать» [5, с. 26]. «Інструментальна музика», про яку йдеться у цьому повідомленні, є грою капели придворних музикантів, яку спеціально утримували для участі в імператорських прийомах, трапезах, розвагах тощо. До складу капели входили духові інструменти (гобої, фаготи, валторни), однак їхній склад ще не був стабільним і варіювався. У виконанні капели звучала світська оркестрова музика, а виконавці були переважно іноземцями і називалися «італійськими віртуозами».

У газеті № 52 від 30 червня 1737 року описано урочисті куртаги на честь заснування кавалерського ордена Святого апостола Андрія Первозванного, які проходили за участі імператриці. «Её Императорское Величество ... изволила кушать публично со всеми Кавалерами сего ордена за одним столом, при слушании концертов и кантат от Италианских Виртуозов» [там само, с. 27].

Аналогічним чином кавалерське свято на честь ордена Андрія Первозванного відзначалося за два роки, про що було вказано у газеті № 97 від 4 грудня 1739 року: «О полудни изволила Ее Императорское Величество во всеми торжествующими кавалерами, при весьма изрядной музыке и концертах, за публичным столом кушать» [там само, с. 33]. У цьому повідомленні протиставлено поняття «музика» і «концерти». Для нас ці поняття є синонімічними, однак у XVIII столітті вони мали різне значення. Термін «музика», за тогочасною традицією, вказує на виконавський склад, у даному випадку – на інструментальну капелу. Такі визначення у документах та описах XVIII століття трапляються доволі часто, зокрема, хорові твори з інструментальним (оркестровим) супроводом називалися «хорами з музикою» [4, с. 461]. Терміном «концерти» позначено твори, що виконувалися, тобто музика для інструментальної капели італійських віртуозів, у числі яких були виконавці на духових інструментах.

Результати дослідження. Вивчення духових інструментів у музичній культурі Санкт-Петербурга 20–30-х років XVIII століття показало їхню важливу роль у житті міста, у військових і придворних церемоніалах і формуванні традиції світського музикування. Описи святкових і траурних церемоній, у яких брали участь виконавці на духових та ударних інструментах, а також камерних придворних концертів за участі інструментальної капели італійських віртуозів, до складу якої входили духові інструменти, чітко вказують на суттєву роль музикантів-духовиків у становленні музичної культури Санкт-Петербурга.

Перспективи дослідження полягають у продовженні вивчення порушеної теми шляхом розширення хронологічних меж наступними десятиліттями XVIII століття. Російську імперію тоді очолювали інші імператори та ім-

ператриці, внаслідок чого мінялися смаки і церемоніали, ставлення до музики і музикантів, статус духових інструментів у придворному побуті та виконавстві.

Список використаних джерел

1. Березовчук Л. Н. Придворный музыкальный быт. *Музыкальный Петербург* : энциклопедический словарь. Т. I: XVIII век. Кн. 2 (К-П). Санкт-Петербург : Композитор, 1998. С. 410–413.
2. Березовчук Л. Н. Придворный оркестр. *Музыкальный Петербург* : энциклопедический словарь. Т. I: XVIII век. Кн. 2 (К-П). Санкт-Петербург : Композитор, 1998. С. 413–420.
3. Карцовник В. Г. Журналы и музыка. *Музыкальный Петербург* : энциклопедический словарь. Т. I: XVIII век. Кн. 1 (А-И). Санкт-Петербург : Композитор, 1996. С. 346–360.
4. Лебедева-Емелина А. В. *Русская духовная музыка эпохи классицизма (1765–1825)*. Каталог произведений. Москва : Прогресс-Традиция, 2004. 656 с.
5. *Музыкальный Петербург* : энциклопедический словарь. Т. I: XVIII век. Кн. 7. Санкт-Петербург : Композитор, 2004. 320 с.
6. Огаркова Н. А. Церемонии, празднества, музыка русского двора XVIII – начало XIX века. Санкт-Петербург : Дмитрий Буланин, 2004. 344 с.
7. Порфирьева А. Л. Придворный оркестр: музыканты. *Музыкальный Петербург* : энциклопедический словарь. Т. I: XVIII век. Кн. 2 (К-П). Санкт-Петербург : Композитор, 1998. С. 420–456.
8. Старикова Л. М. Штрихи к портрету императрицы Анны Иоанновны (Частные развлечения в домашнем придворном кругу). *Развлекательная культура России XVIII – XIX вв.*: очерки истории и теории. Санкт-Петербург : ГИИ, 2000. С. 99–142.
9. Старикова Л. М. Театрально-зрелищная жизнь российских столиц в эпоху Анны Иоанновны. *Вопросы театра*. 2017. № 3-4. С. 177–221.
10. Финдейзен Н. Очерки по истории музыки в России с древнейших времен до конца XVIII века. Москва : Музгиз, 1928. Т. II. Вып. 4. 121 с.
11. Чеботарев А. М. Значение газеты «Санкт-Петербургские ведомости» в информационно-просветительской деятельности XVIII века в России. *Вестник ЮУрГУ. Серия: Социально-гуманитарные науки*. 2006. № 17 (72). С. 123–126.
12. Штелин Я. *Музыка и балет в России XVIII века* : пер. с нем., ред. и предисл. Б. И. Загурского. Санкт-Петербург : Композитор, 2002. 320 с.

References

1. Berezovchuk, L. N. (1998). Pridvornyy muzykalnyi byt [Court musical life]. *Muzikalnyi Peterburg [Musical Petersburg]: entsiklopedicheskiy slovar* (Vol. I: XVIII century, b. 2, pp. 410–413). Sankt-Peterburg: Kompozitor [in Russian].

2. Berezovchuk, L. N. (1998). Pridvornyy orkestr [Court Orchestra]. *Muzikalnyi Peterburg [Musical Petersburg]: entsiklopedicheskiy slovar* (Vol. I: XVIII century, b. 2, pp. 413–420). Sankt-Peterburg: Kompozitor [in Russian].
3. Kartsovnik, V. G. (1996). Zhurnaly i muzyka [Magazines and music]. *Muzikalnyi Peterburg [Musical Petersburg]: entsiklopedicheskiy slovar* (Vol. I: XVIII century, b. 1, pp. 346–360). Sankt-Peterburg: Kompozitor [in Russian].
4. Lebedeva-Yemelina, A. V. (2004). *Russkaya dukhovnaya muzyka epokhi klassitsizma (1765–1825)*. Katalog proizvedeniy [Russian sacred music of the era of classicism (1765–1825). Catalog of works]. Moskva: Progress-Tradition [in Russian].
5. *Muzikalnyi Peterburg [Musical Petersburg]* (2004): entsiklopedicheskiy slovar. (Vol. I: XVIII century, b. 7). Sankt Petersburg: Composer [in Russian].
6. Ogarkova, N. A. (2004). *Tseremonii, prazdnestva, muzyka russkogo dvora XVIII – nachalo XIX veka [Ceremonies, festivities, music of the Russian court of the 18th – early 19th centuries]*. Sankt Petersburg: Dmitry Bulanin [in Russian].
7. Porfirieva, A. L. (1998). Pridvornyy orkestr: muzykanty [Court Orchestra: Musicians]. *Muzikalnyi Peterburg [Musical Petersburg]: entsiklopedicheskiy slovar* (Vol. I: XVIII century, b. 2, pp. 420–456). Sankt Peterburg: Kompozitor [in Russian].
8. Starikova, L. M. (2000). Shtrikhi k portretu imperatritsy Anny Ioannovny (Chastnyye razvlecheniya v domashnem pridvornom krugu) [Strokes to the portrait of Empress Anna Ioannovna (Private entertainment in the domestic court circle)]. *Razvlekatelnaia kultura Rossii XVIII – XIX vv.: ocherki istorii i teorii [Entertaining culture of Russia in the 18th–19th centuries Essays on history and theory]* (pp. 99–142). Sankt Petersburg, SIA [in Russian].
9. Starikova, L. M. (2017). Teatralno-zrelischnaia zhizn rossiskikh stolitc v epokhu Anny Ioannovny [Theatrical and entertainment life of Russian capitals in the era of Anna Ioannovna]. *Voprosy teatra [Theater issues]*, 3-4, 177–221 [in Russian].
10. Findeyzen, N. (1928). *Ocherki po istorii muzyki v Rossii s drevneyshikh vremen do kontsa XVIII veka [Essays on the history of music in Russia from ancient times to the end of the 18th century]* (Vol. II. Iss. 4). Moskva: Muzgiz [in Russian].
11. Chebotarev, A. M. (2006). Znachenie gazety «Sankt-Peterburgskiy vedomosti» v informatsionno-prosvetitel'skoy deyatel'nosti XVIII veka v Rossii [Significance of the newspaper "St. Petersburg Vedomosti" in the information and educational activities of the 18th century in Russia]. *Vestnik YUUrGU. Seriya "Sotsialino-gumanitarnyye nauki" [Bulletin of SUSU. Series "Social Sciences and Humanities"]*, 17 (72), 123–126 [in Russian].
12. Shtelin, Ya. (2002). *Muzyka i balet v Rossii XVIII veka [Music and ballet in Russia in the 18th century]*. Sankt Petersburg: Composer [in Russian].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 05.08. 2020